

чорбаджийството е естествената смърт, но наред с това безспорно е, че не са малко случаите резултат от прякото участие на чорбаджиите в политическите и революционните изяви на българите, а така също и поради престъпни деяния на турски разбойници спрямо чорбаджии. От всичко това следва, че въпреки социалното положение, което заема чорбаджийството в българското общество и близостта му с турската власт, не може да се каже, че като цяло, то се ползва с някаква особена закрила или имунитет в сравнение с другите обществени групи. Показател за това е фактът, че докато при екстремни ситуации от социално и природно естество са загинали 14.1% от представителите на интелигенцията¹⁸, то при чорбаджийството те са значително повече - 36%, като и даже спрямо общия брой на изследваните 200 души те са 10%.

Но изясняването на проблема за социалната и политическа позиция на чорбаджийството налага да бъдат разгледани още два въпроса - за предателството и за туркофилството на чорбаджиите. Може да се каже, че в историографията, с малки изключения, битува тезата за това, че чорбаджийството е туркофилски настроено, антинародно по отношение на политическата си позиция и върши предателство спрямо българската национална революция.

От анкетираните 200 души конкретни сведения за извършено предателство има за 5-ма (2.5%), а като туркофили са определени 13 души (6.5%). Сред чорбаджиите предатели са: хаджи Йордан Кисъов от Елена, който бил със съзаклятниците на Велчовата завера от 1835 г., но разкрил подготовката за бунта пред търновския митрополит, а той от своя страна уведомил турската власт; Йончо Тончев от Лом, оценяван като чорбаджия-изедник, отявлен туркофил, заплашен с убийство от революционната организация по времето на Левски, шпионирал българите-доброволци в Сръбско-турската война от 1876 г. и се обявил в подкрепа на обявената от Турция конституция в края на 1876 г.; Васил Козлев от Лясковец - разкрил членовете на революционния комитет пред турската власт, за което е осъден на смърт от Лясковския комитет и убит; чорбаджи Джорджаци от Охрид, гръкоман и турски шпионин, противник на всяка изява на българщината и гонител на българските просветни културни дейци в Охридско; хаджи Ставри Примо в Хасково, върл гръкоман и противник на българите, поставил се изцяло в услуга на турската власт и като член на меджлиса провеждал открито антибългарска политика, за което е осъден на смърт от Хасковския революционен комитет, но опитът за убийството му не успял.

Към групата на туркофилите спадат Георги Попсимеонов и Стефан Карагьозов от Търново; Игнат Стоянович, Цанко Хаджиангелов, хаджи Томаки Цанович и Никола Парисиади от Видин; Илия Видинлиев от Габрово; Йончо Тончев от Лом; Васил Козлев от Лясковец, чорбаджи Джорджаци от Охрид; Димитраки Теодоров (Димитраки бей) от Тулча и т.н.

Персоналната преценка на цялостната обществено-политическа дейност на всеки един от изброените лица показва колко относително, субективно и неточно е в някои случаи причисляването на даден чорбаджия към групата на предателите и туркофилите. Защото едно е предумишлено извършеното предателство, друго е разкриване на организация, в която членува дадено лице по непредпазливост или пък вършещият политическо предателство. Например съпоставянето на дейността на хаджи Йордан Кисъов, от една страна, с тази на Васил Козлев и хаджи Ставри Примо - от друга - и заклеияването им общо като предатели. Още по-сложно е с определянето на лицата, които стоят на позициите на туркофилството, защото в редица случаи проявата на туркофилство не е непроменима жизнена и политическа позиция, а нерядко за туркофили са обявявани и чорбаджии, които застъпват противни становища по въпроси от обществен и политически характер, стоящи за решаване пред българското общество. Например Илия Видинлиев е туркофил, чужд на идеята за политическо